

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО

УДК 347.4

АКСЮТІНА А.В.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ПРОДЮСЕРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

У статті проведено класифікацію продюсерських договорів. Запропоновано до головних критеріїв поділу продюсерських договорів віднести такі: види правовідносин із використання прав інтелектуальної власності на твір, які регулюються цим договором; умови про надання права на використання твору; ознаки готовності твору; характер відносин між сторонами. З урахуванням проведеного класифікаційного поділу висвітлено деякі особливості правової природи досліджуваних договорів, запропоновано напрями вдосконалення цивільно-правового регулювання договірних відносин у цій сфері.

Ключові слова: продюсерський договір, авторське право, класифікація.

В статье проведена классификация продюсерских договоров. Предложены следующие главные критерии разделения продюсерских договоров: виды правоотношений по использованию прав интеллектуальной собственности на произведение, которые регулируются этим договором; условия о предоставлении права на использование произведения; признаки готовности произведения; характер отношений между сторонами. С учетом проведенного классификационного разделения освещены некоторые особенности правовой природы исследуемых договоров, предложены направления совершенствования гражданско-правового регулирования договорных отношений в этой сфере.

Ключевые слова: продюсерский договор, авторское право, классификация.

The article concerns to the classification of producer's contract. Invited to the main separation criteria producer contracts include: types of relationships on the use of intellectual property rights at work, which are regulated by the treaty; conditions for granting the right to use the work; signs of readiness to work; nature of the relationship between the parties. Given the division conducted a classification highlights some peculiarities of the legal nature of contracts studied and proposed directions for improvement of civil– legal regulation of contractual relations in this area.

Key words: producer contracts, copyright, classification.

Вступ. Продюсерський договір як особливий вид цивільно-правових, зокрема авторських, договорів досі викликає багато спорів щодо визначення його поняття, видів, форми, змісту, класифікації. Класифікація в правовій науці є необхідним прийомом комплексного підходу до дослідження. Вона дозволяє підійти до досліджуваного явища як до системного утворення, виявити характерні особливості системи й розкрити їх взаємозв'язки з іншими елементами. Саме тому проведення класифікації продюсерських договорів допоможе глибше зрозуміти сутність продю-

© АКСЮТІНА А.В. – викладач (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

серської діяльності, правову природу продюсерських договорів, систематизувати доктринальні уявлення щодо правової регламентації цих договірних відносин. Крім того, теоретична класифікація видів авторських договорів і з'ясування їх характерних рис і відмінностей має важливе значення для нормативного регламентування договірних відносин в авторському праві.

Зазначимо, що не існує загальноприйнятої класифікації авторських договорів [8, с. 143]. Головною проблемою класифікації й визначення видів продюсерських договорів є специфічність об'єкта цих договорів. Об'єктом цього виду договорів є результат творчої діяльності людини, що являє собою річ нематеріальну, тобто річ, яка може існувати в безлічі примірників і, як наслідок, належати необмеженому колу осіб. Автором об'єкта інтелектуальної власності або власником суміжних прав на нього може бути лише людина, яка на свій твір має не тільки майнові, а й особисті немайнові права. Продюсер як автор (власник суміжних прав) має майновий, фінансовий інтерес від укладання цього правочину. Наведені факти зумовлюють необхідність виокремлення низки класифікацій продюсерських договорів та значною мірою визначають актуальність обраної теми дослідження.

Стан дослідження. Проблеми продюсерського договору та певних критеріїв їх класифікації досліджувалися в працях таких учених-правників, як Б.С. Антимонов, О.В. Дзера, Р.О. Динисов, О.С. Калмиков, Н.В. Кротова, Ю.Ю. Нерода, О.А. Підпригора, О.О. Підпригора, М.М. Поплавський, О.П. Сергєєв, К.А. Флейшціц, Я.М. Шевченко, Г.Ф. Шершеневич, С.К. Юрченко та інші. Проте й дотепер належна класифікація продюсерських договорів у сучасній теорії цивільного права відсутня. З огляду на це метою статті є проведення класифікації продюсерських договорів за різними підставами й визначення їх особливостей із метою вдосконалення цивільно-правового регулювання договірних відносин у сфері інтелектуальної власності.

Результати дослідження. Проблеми, що пов'язані з класифікацією договорів, належать до давніх проблем цивілістичної науки. Загальні ознаки, притаманні продюсерським договорам як різновиду цивільно-правових договорів (зокрема, збіг волі й волевиявлення, правомірність дії, дотримання принципів допустимості та свободи договору тощо), не виключають можливості їхньої класифікації, що дозволяє вирішувати низку важливих завдань. У загальному сенсі виявлення спільних типових рис договорів і відмінностей між ними полегшує для суб'єктів правильний вибір виду договору, забезпечує його відповідність змісту діяльності, що регулюється, створює можливість на науковій основі систематизувати законодавство про договори, підвищувати узгодженість нормативних актів. Відповідно до різних підстав класифікації договори можна поділяти на різні види.

Визначаючи й аналізуючи поняття та зміст продюсерського договору, Ю.Ю. Нерода виокремила такі класифікуючі його характеристики, зазначивши, що продюсерський договір є змішаним (зберігає елементи кількох договорів, у тому числі частково і договору про надання послуг, і авторського договору), непоіменованим, двостороннім, консенсуальним, у більшості випадків він є оплатним, алеаторним, взаємозобов'язуючим (взаємним), фідуціарним (довірчим); найчастіше продюсерський договір укладається на невизначений строк, хоча він може бути й строковим (укладеним на певний строк або до настання певного результату) [9]. Проте вважаємо, що зазначені ознаки класифікації є неповними.

За загальною теорією права класифікація будь-якого поняття припускає його поділ, який може бути зроблено двома способами: 1) дихотомія, за допомогою якої, використовуючи послідовно визначену підставу (критерій), поняття поділяють на дві групи, одну з яких характеризує наявність цієї підстави, а іншу – її відсутність; 2) за допомогою визначених підстав створюється необмежене число груп, у кожній із яких зазначені підстави відповідним чином індивідуалізуються. При цьому дихотомія стосовно договорів має двояке значення. Відповідний поділ допомагає виявити головні особливості окремих договорів і водночас шляхи формування нових договорів [1, с. 383].

Спосіб дихотомії, як правило, використовується під час поділу договорів:

- залежно від розподілу обов'язків між сторонами (односторонні та двосторонні);
- залежно від наявності зустрічного задоволення (оплатні й безоплатні);
- залежно від моменту виникнення договору (реальні й консенсуальні).

Згадані критерії класифікації (крім першого) застосовуються під час визначення й поділу правочинів, а оскільки договір є різновидом останніх, то поділ договорів, зокрема й продюсерських, на окремі групи проводиться за тими самими критеріями. Водночас необхідно врахувати, що продюсерська діяльність має специфічні ознаки, які викликають також специфічність додаткової класифікації видів продюсерських договорів.

Так, окрім вказаних вище загальних способів поділу, практичне значення для визначення правового режиму відповідних договорів мають також інші способи поділу, які здійснюються за правилами дихотомії.

З урахуванням тієї обставини, що одним з обов'язкових об'єктів, заради якого укладається продюсерський договір, є певний об'єкт інтелектуальної власності – твір, який створюватиметься або використовуватиметься однією зі сторін (автором, виконавцем) під час виконання умов продюсерського договору, важливим аспектом поділу продюсерських договорів є визначення ознак, притаманних саме цьому їх елементу, оскільки цей договір є різновидом авторських договорів. До цих ознак варто віднести такі.

За ознаками готовності твору продюсерські договори можуть поділятися на:

- договори з готовим твором;
- договори на замовлення створення твору.

Аналізуючи класифікацію продюсерських договорів за вказаними ознаками, варто зазначити, що чинне законодавство України та законодавство інших країн по-різному регулюють сутність цих договорів.

Так, згідно із ч. 6 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» за авторським договором замовлення автор зобов'язується створити в майбутньому твір відповідно до умов цього договору й передати його замовнику [10]. Однак таке визначення договору замовлення є недосконалим, оскільки його зміст передбачає обов'язок автора передати замовникові твір, який він створить у майбутньому. Водночас прагненням будь-якого замовника є отримання саме майнових прав на створений у майбутньому твір, а не право власності на його примірник, як можна зрозуміти зі змісту наведеного вище визначення. З урахуванням цього вважаємо за доцільне внести зміни до ч. 6 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права», зокрема замінити поняття «твір» на поняття «майнові права на твір» у визначенні поняття авторського договору замовлення.

У Законі Російської Федерації «Про авторське право і суміжні права» відносини, що виникають із договору замовлення, регулюються окремою статтею [7, с. 45], яка дає чітке уявлення про договір замовлення та законодавчо впорядковує регулювання відносин, що виникають із цього договору.

Проте російське законодавство також містить норми про неможливість передачі майнових прав на використання творів, які автор може створити в майбутньому [4]. Принцип неможливості передачі майнових прав на нестворений об'єкт інтелектуальної власності закріплений і в Цивільному кодексі Республіки Білорусь [3].

Вважаємо, що таким чином законодавці сусідніх держав істотно обмежують можливість продюсерів щодо прогнозування й фактичного отримання майнових прав на певні твори, необхідні для реалізації певних творчих проектів, у майбутньому під час укладення договорів з авторами та виконавцями творів, а також підвищують фінансові ризики перших.

У законодавстві Франції договір замовлення, предметом якого є не передача (відчуження) прав на використання твору, а створення твору, спеціально не врегульовується, проте створення творів, які охороняються авторським правом, може проходити в межах договорів про надання права використання. Якщо сторони укладають договір замовлення, то такі договірні відносини фактично є можливими, проте точка зору, що склалася у французькій юридичній літературі, не дозволяє поширити на них дії норм про право на відкликання твору та право на внесення змін у твір. Якщо автор реалізує два останні повноваження, замовник має право розірвати договір в односторонньому порядку й вимагати при цьому відшкодування шкоди [11, с. 250].

Вважаємо, що французький законодавець також істотно обмежив автора, користувачів і продюсерів рамками закону.

Ще однією ознакою класифікації продюсерських договорів є види правовідносин із використання прав інтелектуальної власності на твір, які регулюються цим договором, зокрема:

- договори про надання права на використання твору;
- договори про передачу (відчуження) майнових прав на твір.

Чинне законодавство України передбачає два види авторського договору: про передачу виключного права на використання твору та про передачу невиключного права на використання твору. Водночас В.А. Дозорцев вважає, що правовласник має право передати за договором належне йому право на використання або надати належне йому право використання в обмеженому обсязі іншій особі (видати ліцензію) [6, с. 23–25]. Тобто об'єктом передачі є не виключні або невиключні права, а обсяг майнових авторських прав, що підлягають передачі чи наданню.

Продюсер, укладаючи продюсерський договір з автором (виконавцем), може отримати майнові права на твір або на умовах користування, або ж у власність. У першому випадку продюсерський договір буде містити ліцензійні умови щодо користування твором (щодо строків, території, способів використання, кола осіб тощо), у другому випадку це будуть істотні умови щодо надання майнових прав у власність. У першому випадку предметом передачі буде дозвіл на використання твору, у другому – право.

Водночас продюсерські договори з умовою про надання права на використання твору можна поділити на:

- договори зі створенням похідного твору – складне використання (переклад твору, аранжування твору, переробка твору тощо);
- договори без створення похідного твору – просте використання.

Залежно від характеру відносин між сторонами продюсерські договори можна поділити на:

- договори з роботодавцем на створення службового твору;
- договори з іншими особами.

Так, твори авторського права й суміжних прав можуть створюватися автором (виконавцем) під час виконання ним службових обов'язків, що виникають з умов трудового договору або прямо передбачені службовими обов'язками. Такі твори, відповідно до ст. 1 Закону України «Про авторське право та суміжні права», набувають статусу службових творів. Згадані відносини мають місце, наприклад, під час праці зі створення аудіовізуальних кінематографічних творів, що передбачає роботу великої кількості авторів (виконавців). У таких випадках виникає складна багатопланова проблема розмежування авторського права та трудового права, авторських правовідносин і трудових правовідносин, права продюсера, організації, а також права автора на створений твір.

На думку Е.П. Гаврилова, авторське право взагалі не регулює відносини, пов'язані зі створенням творів. Воно регулює лише ті відносини, які виникають у зв'язку з використанням уже створеного твору. І навпаки, трудове право не регулює відносини, які можуть вплинути на обсяг і зміст авторських прав із використання твору [2, с. 67].

Водночас Р.О. Денісова вважає, що авторський договір є підставою для виникнення відносин між автором і роботодавцем із приводу передачі прав на вже створений твір, а договір замовлення як підстава може викликати відносини щодо створення й використання творів, створених позаштатними робітниками, які не пов'язані із замовником трудовим договором [5, с. 56]. Ми також вважаємо, що продюсерський договір може бути підставою і для передачі майнових прав на службовий твір, і для його створення. В останньому випадку продюсерський договір набуває ознак авторського договору замовлення.

Укладання продюсерами продюсерських договорів з авторами (виконавцями) на створення службового твору викликає необхідність для продюсерів, які є роботодавцями, чіткої й однозначної документальної фіксації в письмовій формі конкретних службових обов'язків певного працівника зі створення певних творів або видачі йому службового завдання. Службові обов'язки робітника можуть бути або затверджені посадовою інструкцією, або закріплені в одному з договорів, що укладаються між продюсером та автором (виконавцем).

Проте вищенаведена думка не свідчить про те, що продюсер зобов'язаний укласти такий договір. Протилежне твердження привело б до порушення принципу свободи договору.

За критерієм класифікації продюсерських договорів залежно від особливостей відносин продюсера з іншою стороною договору другим видом є продюсерський договір з іншими особами. До цього виду належать усі інші продюсерські договори, у яких продюсер не є роботодавцем.

Висновки. Таким чином, у результаті проведеного дослідження доцільно зробити такі висновки. Продюсерська діяльність має специфічні ознаки, які зумовлюють і специфічність класифікації видів продюсерських договорів. Так, продюсерські договори можуть поділятися: а) за ознаками готовності твору на договори з готовим твором і договори на замовлення створення твору; б) за видами правовідносин із використання прав інтелектуальної власності на твір, які регулюються цим договором, на договори про надання права на використання твору та договори про передачу (відчуження) майнових прав на твір; в) за умовою про надання права на використання твору на такі: договори зі створенням похідного твору – складне використання (переклад твору, аранжування твору, переробка твору тощо); договори без створення похідного твору – просте використання; г) залежно від характеру відносин між сторонами продюсерські договори можна поділити на договори з роботодавцем на створення службового твору та договори з іншими особами.

Вважаємо за доцільне внести зміни до ч. 6 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права», виклавши її в такій редакції: «За авторським договором замовлення автор зобов'язується створити в майбутньому твір відповідно до умов цього договору й передати майнові права на нього замовнику».

Список використаних джерел:

1. Брагинский М.И. Договорное право : в 2 т. / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. – изд. 3-е, стереотип. – М. : Статут, 2001– . – Кн. 1 : Общие положения. – 2001. – 848 с.
2. Гаврилов Э.П. Советское авторское право. Основные положения. Тенденции развития / Э.П. Гаврилов. – М. : Наука, 1984. – 222 с.
3. Гражданский кодекс Республики Беларусь. Официальное издание. – Минск : Национальный центр правовой информации республики Беларусь, 1999. – 442 с.
4. Гражданский кодекс Российской Федерации от 30 ноября 1993 г. № 51-ФЗ // Российская газета. – 1994. – № 238–239.
5. Денисова Р.О. Право интеллектуальной собственности на произведения науки (авторско-правовой аспект) : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право, семейное право, предпринимательское право, международное частное право» / Р.О. Денисова ; Национальная украинская юридическая академия имени Ярослава Мудрого. – Х., 1999. – 192 с.
6. Дозорцев В.А. Издательский договор и его типы / В.А. Дозорцев // Социалистическая законность. – 1977. – № 2. – С. 23–25.
7. Закон об авторском праве и смежных правах / вступ. ст. Э.С. Гаврилова. – М. : БЕК, 1993. – 95 с.
8. Камышев В.Н. Права авторов литературных произведений / В.Н. Камышев. – М. : Юридическая литература, 1972. – 183 с.
9. Нерода Ю.Ю. Особливості продюсерського договору на прикладі шоу-бізнесу України та Російської Федерації / Ю.Ю. Нерода // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 2. – [Електронне видання]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/2_2013/Neroda.pdf.
10. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
11. Дюма Р. Литературная и художественная собственность. Авторское право Франции / Р. Дюма. – пер. с фр. – 2-е изд. – М. : Международные отношения, 1993. – 384 с.